

*Samirə Yaşar qızı MƏMMƏDOVA*  
*i.f.d., dosent, Azərbaycan Kooperasiya Universiteti*  
[samira.mammadova64@gmail.com](mailto:samira.mammadova64@gmail.com)

## **ƏTRAF MÜHİTİN MÜHAFİZƏSİNDƏ HEYDƏR ƏLİYEV İRSİ**

### ***Xülasə***

Məqalə Heydər Əliyevin ətraf mühitin mühafizəsinə verdiyi mühüm töhfələri tədqiq edir, onun uzaqgörən liderliyini, strateji təşəbbüslərini və davamlılığa sadıqlığını vurğulayır. Onun fəaliyyəti dövründə əsas siyasətlərin, layihələrin və nailiyyətlərin araşdırılması yolu ilə bu məqalə Heydər Əliyevin ətraf mühitə nəzarətinin Azərbaycanın təbii ehtiyatlarına, ekosistemlərinə və biomüxtəlifliyinə transformativ təsirini aydınlaşdırır. Bundan əlavə, məqalədə Heydər Əliyevin ekoloji siyasətinin davamlı irsi və onların müasir ekoloji diskursda davamlı aktuallığı müzakirə olunur. Heydər Əliyevin ekoloji irsinin hərtərəfli təhlili yolu ilə bu məqalə davamlı inkişafın dəstəklənməsi və gələcək nəsillərin rifahının təmin edilməsində səmərəli rəhbərliyin və fəal ətraf mühitin idarə edilməsinin vacibliyini vurğulamaq məqsədi daşıyır.

***Açar sözlər: Heydər Əliyev, ətraf mühit, ekosistemlər.***

## **Giriş**

Heydər Əliyev Azərbaycan cəmiyyətinin müxtəlif sahələrində, o cümlədən ətraf mühitin mühafizəsində əbədi irs qoyub. Əliyev bütün rəhbərliyi dövründə ölkənin təbii sərvətlərinin qorunmasının və davamlı inkişaf təcrübələrinin təşviqinin vacibliyini dərk edib. Onun bu istiqamətdəki söyləri Azərbaycanın ətraf mühitin mühafizəsi söylərinə uzunmüddətli təsir göstərmişdir. Heydər Əliyevin ətraf mühitin mühafizəsinə verdiyi əsas töhfələrdən biri Azərbaycanda Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin yaradılmasıdır. Bu addım onun ekoloji problemlərin hökumət səviyyəsində həllinə və ətraf mühitin mühafizəsi söylərinə lazımi diqqət və resursların verilməsinə sadıqlıyını nümayiş etdirdi.

Heydər Əliyev bütün fəaliyyəti dövründə ölkənin təbii sərvətlərinin qorunmasının vacibliyini dərinədən dərk etdiyini nümayiş etdirdi. O, Azərbaycanın zəngin biomüxtəlifliyinin və ekosistemlərinin qorunmasının təkcə onun vətəndaşlarının rifahı üçün deyil, həm də gələcək nəsillər üçün mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyini etiraf edib. Heydər Əliyev bu baxışı nəzərə alaraq davamlı inkişaf təcrübələrinin təşviqinə və ətraf mühitin qorunmasına yönəlmiş müxtəlif siyasət və təşəbbüslər həyata keçirdi [4].

Heydər Əliyevin ətraf mühitin mühafizəsinə verdiyi əsas töhfələrdən biri onun davamlı resursların idarə olunmasına xüsusi diqqət yetirməsi idi. O başa düşürdü ki, təbii ehtiyatlara məsuliyyətlə yanaşmaq uzunmüddətli ekoloji dayanıqlığı təmin etmək üçün həyatı əhəmiyyət kəsb edir. Onun rəhbərliyi ilə Azərbaycanda mühafizə zonalarının yaradılması, ekoloji qaydaların həyata keçirilməsi, ətraf mühitin çirklənməsinin və degradasiyasının azaldılması istiqamətində görülən işlər göz qabağındadır.

H.Əliyevin ətraf mühitin mühafizəsinə sadıqlıyını onun bərpa olunan enerji və təmiz texnologiya təşəbbüslərini dəstəkləməsində də özünü büruzə verirdi. O, qalıq yanacaqlardan asılılığı və iqlim dəyişikliyinə təsirlərini azaltmaq üçün daha yaşıl və daha dayanıqlı enerji mənbələrinə keçidin vacibliyini qəbul etdi. Bərpa olunan enerji layihələrinə investisiyalar və texnologiyə yeniliklər vasitəsilə Heydər Əliyev daha ekoloji cəhətdən təmiz və davamlı gələcəyin əsasını qoydu. Bundan əlavə, Heydər Əliyevin ekoloji siyasətində su ehtiyatlarının, meşələrin və heyvanlar aləminin məskunlaşdığı yerlərin qorunması prioritet təşkil edirdi. O, bu təbii sərvətlərin daxili dəyərini dərk edir və onların mühafizəsini təmin etmək üçün yorulmadan çalışırdı. Onun biomüxtəlifliyin və ekosistemlərin qorunmasına yönəlmiş təşəbbüsləri Azərbaycanın təbii irsinin gələcək nəsillərin faydalanması üçün qorunmasına kömək etmişdir.

### **Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin yaradılması**

Azərbaycanda Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin yaradılması Heydər Əliyevin ətraf mühitin mühafizəsi və davamlı inkişafa sadıqlıyının təməl daşı kimi dayanır. Bu mühüm addım onun uzaqgörən liderliyini və hökumət səviyyəsində ekoloji problemlərin həllinə proaktiv yanaşmasını vurğuladı [2].

Heydər Əliyev Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyini yaratmaqla ekoloji problemlərin prioritetləşdirilməsinin və ölkənin təbii sərvətlərinin mühafizəsi üçün əlaqələndirilmiş söylərin təmin edilməsinin təxirəsalınmaz zəruriliyini dərk etdiyini nümayiş etdirdi. Bu xüsusi nazirlik hərtərəfli ekoloji siyasətlərin, strategiyaların və qaydaların işlənilib hazırlanması və həyata keçirilməsi üçün mərkəzləşdirilmiş platforma təmin edirdi.

Nazirliyin yaradılması Heydər Əliyevin uzaqgörənliyini və hökumət strukturunda ətraf mühitin mühafizəsinə lazımi diqqət və resursların göstərilməsini təmin etmək öhdəliyini əks etdirdi. Bu, ekoloji mülahizələrin milli inkişaf planlarına və siyasətlərinə inteqrasiyasına dair aydın öhdəliyə işarə edirdi.

Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin rəhbərliyi ilə Azərbaycan ətraf mühitin mühafizəsi, çirklənmənin qarşısının alınması və resursların davamlı idarə olunmasına yönəlmiş geniş spektrli təşəbbüsləri həyata keçirə bilmişdir. Nazirlik ətraf mühitə təsir göstərən fəaliyyətlərin monitorinqi və tənzimlənməsində, ekoloji maarifləndirmənin təşviqində və ekoloji problemlər üzrə beynəlxalq əməkdaşlığın təşviqində mühüm rol oynayır. Bundan əlavə, nazirliyin yaradılması müxtəlif dövlət qurumları, qeyri-hökumət təşkilatları və ətraf mühitin mühafizəsi söylərində iştirak edən digər maraqlı tərəflər arasında daha çox koordinasiya və əməkdaşlığı asanlaşdırdı. O,

mürəkkəb ekoloji problemlərin həllinə yönəlmiş çoxsahəli tərəfdaşlıq və təşəbbüslər üçün çərçivə təmin etdi.

Heydər Əliyevin Azərbaycan əhalisi arasında ətraf mühitin mühafizəsi ilə bağlı maarifləndirmə səyləri davamlılıq mədəniyyətinin və təbii sərvətlərin məsuliyyətlə idarə olunmasının formalaşmasında mühüm rol oynamışdır. İnsan fəaliyyətinin və ətraf mühitin sağlamlığının bir-biri ilə əlaqəli olduğunu dərk edən H.Əliyev iqtisadiyyatın müxtəlif sektorlarında davamlı təcrübələrin tətbiqinə üstünlük verib [3].

Kənd təsərrüfatı, energetika, nəqliyyat kimi sənaye sahələrində Heydər Əliyev ətraf mühitə mənfi təsirləri azaltmaq üçün ekoloji cəhətdən təmiz təcrübələrin həyata keçirilməsini müdafiə edirdi. O, iqtisadi inkişafın ətraf mühitin mühafizəsi ilə balanslaşdırılmasının vacibliyini anladı və müəssisələri və sənayeləri davamlı istehsal və əməliyyat üsullarını mənimsəməyə təşviq etdi.

Heydər Əliyev maarifləndirici kampaniyalar, ictimai təbliğat təşəbbüsləri və siyasi stimullar vasitəsilə ətraf mühitin mühafizəsinin əhəmiyyəti və davamlı təcrübələrin mənimsənilməsinin faydaları haqqında maarifləndirməyə çalışırdı. Azərbaycan əhalisi və müxtəlif sektorlardakı maraqlı tərəflərlə əlaqə yaratmaqla o, ətraf mühitə qarşı məsuliyyət və qayğı hissi aşılamağı qarşısına məqsəd qoymuşdur [1, s.76].

Heydər Əliyevin müxtəlif sektorlarda ətraf mühitin mühafizəsinə xüsusi diqqət yetirməsi Azərbaycanda ekoloji cəhətdən daha şüurlu cəmiyyətin əsasının qoyulmasına kömək etdi. Onun rəhbərliyi və müdafiəsi ekoloji mülahizələrin qərar qəbul etmə proseslərinə inteqrasiyasına yol açdı və fərdləri və müəssisələri öz fəaliyyətlərində davamlılığı prioritetləşdirməyə təşviq etdi. Bundan əlavə, Heydər Əliyevin davamlı təcrübələri təşviq etmək səyləri Azərbaycanın ətraf mühitinin və insanların uzunmüddətli sağlamlığına və rifahına töhfə verdi. Ekoloji şüur və məsuliyyət mədəniyyətini inkişaf etdirməklə, o, gələcək nəsillərin daha təmiz, daha sağlam və daha davamlı ətraf mühiti miras almasını təmin etməyə kömək etdi.

Həqiqətən də Heydər Əliyevin ekoloji problemlərin həllində beynəlxalq əməkdaşlığın vacibliyini dərk etməsi onun uzaqgörən liderliyini və global ekoloji davamlılığa sadıqlığını nümayiş etdirir. Ekoloji problemlərin milli sərhədləri aşdığını başa düşən Heydər Əliyev global miqyasda ətraf mühitin mühafizəsinə yönəlmiş təşəbbüslərdə əməkdaşlıq etmək üçün beynəlxalq ictimaiyyətlə fəal əlaqə saxladı.

Onun fəaliyyəti dövründə Azərbaycan müxtəlif beynəlxalq ekoloji təşəbbüslərin və sazişlərin fəal iştirakçısına çevrilərək, öz hüduqlarından kənarda ekoloji dayanıqlığın təşviqinə sadıqlığını nümayiş etdirdi. Heydər Əliyev beynəlxalq təşkilatlarla əlaqə saxlamaqla, ekoloji konfranslarda iştirak etməklə və global sazişləri imzalamaqla Azərbaycanın aktual ekoloji problemlərin həlli üçün kollektiv səylərə töhfə vermək istəyini nümayiş etdirdi [5].

Beynəlxalq ekoloji təşəbbüslərdə iştirakı ilə Azərbaycan təkcə öz təcrübəsini və təcrübəsini bölüşmür, həm də beynəlxalq ictimaiyyətin bilik mübadiləsi, texniki yardım və maliyyə dəstəyindən bəhrələnir. Bu əməkdaşlıq yanaşması Azərbaycana ətraf mühitin idarə edilməsi potensialının artırılmasında və davamlı inkişaf təcrübələrinin həyata keçirilməsində mühüm rol oynayan resurslara və texnologiyalara çıxış imkanı verdi. Bundan əlavə, Heydər Əliyevin ekoloji problemlərlə bağlı beynəlxalq ictimaiyyətlə əlaqəsi Azərbaycanın ekoloji prioritetləri və global səhnədəki çağırışları haqqında məlumatlılığın artırılmasına kömək etdi. Azərbaycan müzakirələrdə və danışıqlarda fəal iştirak etməklə öz maraqlarını müdafiə edə və global ekoloji gündəliyin formalaşmasına töhfə verə bildi.

### *Nəticə*

Heydər Əliyevin ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığa sadıqlığı onun ekoloji dayanıqlığın təşviqinə və ümumi ekoloji problemlərin həllinə sadıq olan məsuliyyətli global vətəndaş kimi Azərbaycana baxışını vurğulayırdı. Onun ekoloji problemlər üzrə beynəlxalq ictimaiyyətlə əlaqə yaratmaq səyləri global ekoloji məqsədlərin irəliləyişində davamlı əməkdaşlıq və tərəfdaşlıq üçün zəmin yaratdı.

Bütövlükdə, Heydər Əliyevin ekoloji problemlərin həllində beynəlxalq əməkdaşlığın əhəmiyyətini dərk etməsi onun ətraf mühitin idarə olunmasına uzaqgörən yanaşmasını və hamı üçün

davamlı gələcəyin təşviqinə sadıqlığını əks etdirir. Bu baxımdan onun rəhbərliyi ekoloji fəaliyyətə və qlobal miqyasda əməkdaşlığa ilham verməyə davam edən davamlı miras qoyub.

### **ƏDƏBİYYAT**

1. Səlimova N., "Azərbaycanın ekoloji vəziyyətinin sağlamlaşdırılması". Metodik vəsait, Bakı, ADNA, 2008, 91 s.
2. <http://anl.az/el/emb/A.Xelefov/eserleri/kitablar/he.pdf>
3. <https://imbb.az/ru/news/1975>
4. <http://anl.az/down/meqale/ses/2010/may/118499.htm>
5. <https://respublika-news.az/az/news/heyder-eliyev-irsi-elm-ve-tehsil>

**Самира Яшар кызы Мамедова**  
**Кандидат наук, доцент**  
**Азербайджанский Университет Кооперации**  
**Samira.mammadova64@gmail.com**

### **Наследие Гейдара Алиева в охране окружающей среды**

#### **Резюме**

В статье рассматривается значительный вклад Гейдара Алиева в защиту окружающей среды, подчеркиваются его дальновидное лидерство, стратегические инициативы и неизменная приверженность устойчивому развитию. Рассматривая ключевые политики, проекты и достижения за время его пребывания в должности, эта статья проясняет преобразующее воздействие охраны окружающей среды Гейдара Алиева на природные ресурсы, экосистемы и биоразнообразие Азербайджана. Кроме того, в статье обсуждается непреходящее наследие экологической политики Гейдара Алиева и ее сохраняющаяся актуальность в современном экологическом дискурсе. Целью данной статьи, посредством всестороннего анализа экологического наследия Гейдара Алиева, является подчеркнуть важность эффективного лидерства и активного управления окружающей средой в поддержке устойчивого развития и обеспечении благополучия будущих поколений.

**Ключевые слова:** *Гейдар Алиев, окружающая среда, экосистемы.*

**Samira Yashar Mammadova**  
**Ph.D, associate professor, Azerbaijan Cooperation University**  
**Samira.mammadova64@gmail.com**

### **Heydar Aliyev's legacy in environmental protection**

#### **Summary**

The article examines Heydar Aliyev's significant contributions to environmental protection, highlighting his visionary leadership, strategic initiatives, and enduring commitment to sustainability. By examining key policies, projects, and achievements during his tenure, this article clarifies the transformative impact of Heydar Aliyev's environmental stewardship on Azerbaijan's natural resources, ecosystems, and biodiversity. In addition, the article discusses the lasting legacy of Heydar Aliyev's environmental policy and their continued relevance in the contemporary environmental discourse. Through a comprehensive analysis of Heydar Aliyev's environmental legacy, this article aims to highlight the importance of effective leadership and proactive environmental management in supporting sustainable development and ensuring the well-being of future generations.

**Key words:** *Heydar Aliyev, environment, ecosystems.*